

1969

– fortellinger fra et år

1969, dette forunderlige året som ingen gjennomlevde, uten å ha fått merker av det. Skulle jeg velge et bilde, må det bli dette: Slottsparken i Oslo

Foto: Scanpix

Morgenen mandag 18 august 1969 står en liten sort mann med gitaren sin på en festivalscene i USA og spiller sin tid. Endene av et rødt pannebånd flagrer som et bønnflagg fra nakken. På høyrehånda oppfanger en sølvring med blå lapis sola skinner gjennom regntunge skyer. Scenen omgis av et gjormehav fullt av søppel. Gitaristen skulle avsluttet festivalen kvelden før, men været var for dårlig. I stedet spiller han mandag morgen for de gjenværende 25 000 tilhørerne. 475 000 har allerede reist hjem. 25 000 er allikevel flere deltakere enn på noen musikkfestival til da.

Mannen på Woodstockfestivalens hovedscener Jimi Hendrix. Helt på slutten av settet lar han *Voodoo Child* gli over i de første akkordene til den amerikanske nasjonalsangen, *Star Spangled Banner*.

Forvrenge akkorder. Skrikende riff. Disharmonier. Tilhørerne er likevel ikke i tvil om hva de hører. Bombefly nærmer seg. Luftversirener uler. Og så eksploderer bombene over vietnamsiske landsbyer. Hele tida ligger nasjo-

Av MARTIN BLINDHEIM

”
Hvis man ikke kjenner fortiden, forstår man ikke nåtiden og eigner seg ikke til å forme fremtiden.

Simone Weil

nalsangen gjenkjennelig under. *The land of the free....kræsj!.....and the home of the brave.....booom!*

Konserten fant sted i USA, og knapt noen i Norge visste om den før seinere, da filmen og albumet kom. Men som sangeren Judy Collins har sagt: «Jeg var ikke på Woodstock, men på et vis var vi alle der.»

Ett år og en måned seinere, 18 september 1970, dør Jimi Hendrix, kvalt i sitt eget spy etter en overdose barbiturater.

Let it Bleed

Når jeg tenker tilbake på nyttårsaften 1968 og året som ebbet ut, kjenner jeg fortsatt et ekko av avmakt og raseri.

Plakater av Martin Luther King og Che Guevara prydet gutterommet mitt. Begge ble myrdet i 1968. Martin Luther King – *I have a dream* – i Memphis, Tennessee, der han oppholdt seg for å støtte en ikkevoldelig streik. Che Guevara – *Venceremos!* – ble skutt i Bolivia da han forsøkte å omplante de revolusjonære erfaringene fra Cuba dit. Var de helter tidligere, ble de martyrer da. Kulene som drepte, kunne kanskje vært satt på kontoen til tilfeldigheter og individuelle gerningers handlinger, hvis det ikke var for at de bekreftet voldshandlinger av ganske andre dimensjoner.

Atom- og romfartskappløpet mellom USA og Sovjetunionen fortsatt fullt, borgerkrigen i Biafra i Afrika gav oss bilder av redsler vi ikke kunne forstille oss, invasjonen i Tsjekkoslovakia knuste Prahavårens drømmer. Og så var det krigen i Vietnam. Til tross for sta-

dig pågående fredsforhandlinger, hadde USA ved utgangen av 1968 flere soldater der enn noensinne, over en halv million.

Vi demonstrerte, vi organiserte, vi protesterte. Vi ville forandre verden og trodde vi kunne gå på vannet. Men for mange var 1968 det året da optimisme og tro på ikkevold vek plassen for pessimisme og tvil.

Forleden snakket jeg med en gammel dame som var norsklektor på denne tida.

– Jeg ville gjerne vise at jeg fulgte med, forteller hun. – Så jeg forsøkte å gi elevene stiloppgaver i pakt med tiden. Jeg husker best besvarelsene på en oppgave der de ble bedt om å beskrive hvordan de ville oppdra sine barn. Halvparten av klassen leverte stiler der de begrunnet hvorfor de ikke ville ha barn i en så voldelig verden som vår. Allerede tidlig i 1969 fikk denne pessimismen et mektig symbol da studenten Jan Palach barnt seg til døde på Weneslas-plassen i Praha i protest mot sovjetisk okkupasjon.

Gimme Shelter

Det har blitt sagt at 1969 var det året 1968 kom til Norge.

En av de mer bisarre hendelser gjaldt ei låt som ble sluppet seint i 1968 og raskt vakte debatt. Ja, så kontroversiell var den, at den til tross for å toppe salgslistene våren -69, en tid var forbudt på NRK. Inger Lise Rypdals *Fru Johnsen* handler om dobbeltmoral og hykleri – et tema som opptok ungdom da som nå. Den offentlige reaksjonen kan stå som en bekreftelse av innholdet og forteller samtidig om en tid da ubehagelige meningsytringer ble opplevd som så støtende at statsmonopolet NRK kunne skåne allmennheten for dem. En annen begivenhet var viktigere, men

er nå nesten glemte.

Høsten -68 klarte en samlet front av ungdomsorganisasjoner i Sverige å stanse en tillyst messe i Stockholm, Teenage Fair. Messen var et av de første samlede uttrykkene for at forretningslivet så fortjenestemuligheter i ungdomskultur og ungdomsopprør. Arrangørene ble etter hvert så redde at de ga etter for press og trusler og avlyste hele messen.

Våren 1969 skulle en tilsvarende messe arrangeres i Oslo. Historien gjentok seg, og messen ble avblåst. Men noen ungdommer stanset ikke med det. De søkte Oslo kommune om penger, 20 000 kroner tror jeg, og lov til å låne nedlagte Vaterland skole i et forslummet strøk i Oslo sentrum. Der ville de arrangere en alternativ utstilling og organisere aktiviteter for, som det stod i søknaden, «å peke på de råtne og skeive sidene ved det kapitalistiske samfunn». Og, under over alle undere, tenker jeg i dag, i dette forunderlige året svarte Oslo bystyre med Arbeiderparti-ordfører Brynjulf Bull i spissen Ja! Slik ble *Et sted å være* til.

I noen hektiske vårmåneder 1969 var Vaterland skole en maurtue med et tredvetall aktiviteter som spente fra Vaterland aksjons- og utrykningsorkester, via fredssenteret, til solidaritetsgruppa for Vietnam. 20–30 000 mennesker besøkte i løpet av tre uker utstillingene og møtene på *Et sted å være*¹.

Allmøtet erklærte raskt *Et sted å være* som rusfritt. I en tid da ungdomsopprør var synonymt med liberale rusmiddelholdninger var dette oppsiktsvekkende. At vedtaket var naivt og slett ikke lot seg opprettholde, er en annen historie. Som et ekko i dag leser jeg i Aftenposten at boligokkupanter i Hausmanns-

Jimi Hendrix 1969

Foto: Scanpix

gata i Oslo høsten 1999 har forbudt alle rusmidler i det okkuperte huset sitt, med henvisning til hvordan rus har ødelagt tidligere okkupasjoner.

I påsken ble skolen åpnet for byens bostedsløse under navnet *Aksjon inneligger*. Tilstromningen av gamle alkiser og unge junkier var enorm. Noen hundre mennesker fikk husvære i Vaterland skole disse påskedagene. Aksjonen klarte å ta i mot og skaffe mat til alle, organisere frivillige vakter og drive stedet uten at det hele sprakk.

Da påsken var slutt, viste det seg umulig å avblåse aksjonen. Aktivister og inneliggere organiserte seg separat i tredje etasje i skolen. Raskt tok en slags institusjon der alt var frivillig form. Et tyvetalls alkoholikere ble boende på skolen til langt inn i 1970. Mang en vordende sosialarbeider fikk et sterkt møte med ukjent nød i velferdssamfunnet på *Aksjon inneligger*.

Jeg husker fortsatt juleaften 1969 da full ribbemiddag tigget fra byens kjøpmenn, tillaget under ledelse av Marit som hadde vært kokke i et tidligere liv, ble servert på min mors nest fineste middagsservice.

Med de unge stoffbrukerne var det annerledes. Snart ble det klart at de krevde mer enn vi var i stand til å yte. Mens alkoholikerne fikk bli boende, ble tilbudet til stoffbrukerne et dagsenter som – oftest uten hell – forsøkte å formidle hjelp. Bare en av de jeg ble kjent med den gangen, er i live i dag. Hun er til gjengjeld sosionom.

En av grunnene til at jeg bruker så mye tid på *Et sted å være*, er at det var der jeg ble kjent med Eirik.

¹ Den aktiviteten som utvilsomt vakte størst oppsikt, var legen Aud Blegen Svinlands seksualundervisning. I 1967 kom Svinland hjem fra utdanning i utlandet. – Ikke før jeg hadde vært ute, oppdaget jeg hvor tilbaketilleggende Norge var når det gjelder informasjon om og mulighet til å skaffe seg prevensjonsmidler, forteller hun i dag. – Behovet for å ta opp tråden fra Katti Anker Møller og mødrehygienekontorene i 20-årene, var påtrengende.

På Vaterland skole underviste Svinland fire ganger hver kveld i to uker. Sittende og liggende på gulvet og hengende langs veggene fikk tusenvis av unge – og eldre – for første gang bruken av prevensjonsmidler demonstrert i full offentlighet.

Fotos: Scanpix

Allmøte på Et sted å være

Midnight Rambler

I mai 1969 var været stort sett fint i Oslo, men nettene var kalde. En kveld i slutten av måneden samles aktivistene på Et sted å være til møte i en leilighet litt oppe i byen. Møtet trekker i langdrag slik møter gjerne gjorde på den tida. Etterpå ble noen blitt sittende og prate. Først litt før to bryter Eirik opp. Han låner en afghanerpels til beskyttelse mot nattekulda og rusler nedover mot sentrum med pelsen godt rundt seg. Nattebrisen rusker i et rufsete hår med stadig økende lengde. To måneder tidligere var han norskstudent med blå blazer. Han ler stille for seg selv: – Nå ser jeg ut som en hippie!

Veien hjem til Et sted å være, der han bor i en krok, er ikke lang. Byen er stille. Livet spennende. Smilende slår Eirik fast for seg selv at det han føler, antakelig er lykke.

Han er lykkelig uvitende om at nøyaktig tolv minutter seinere vil en ny hendelse forandre livet hans enda mer.

***

I 1965 hadde narkotikaproblemet eksplodert i Norge. I hvert fall på avisenes forsider og i den offentlige diskusjonen.

Det året ble en amerikansk student

arrestert. Ikke bare hadde han røykt cannabis, han hadde også importert stoffet. Og ikke minst; han hadde introdusert bruken til norske ungdommer. Amerikaneren ble utvist, for øvrig ikke uten visse protester, men uskyldens tid var slutt. Narkotikaproblemet hadde nådd vårt land.

I 1968 startet Statens institutt for alkoholforskning – SIFA – sine årlige spørreskjemaundersøkelser, de første årene bare med spørsmål om bruk av cannabis. I 1968 oppga 5,3 prosent av ungdom mellom 15 og 21 år i Oslo at de hadde prøvd stoffet og i 1969 om-

trent like mange². (Året etter økte tallet til 12 prosent. Samme år fikk vi det første overdosedødsfallet, i Oslo).

I 1966 hadde politiet avdekket den første større narkotikasaken i Oslo, og i de ni første månedene av 1967 hadde 60 ungdommer blitt arrestert i slike saker i Norge. Politiet meldte at minst åtte av dem trengte omfattende behandling. I 1969 behandlet narkotikavdelingen ved Oslo politikammer 255 narkotikasaker. I hele landet ble 340 ungdommer pågrepet dette året, 75 ble domfelt.

Massemedia ga spørsmålet bred dekning og trykket skrekkehistorier om hva cannabis- og LSD-bruk fører til. Debatter om hvor skadelige cannabisstoffene var, raste. Skremte foreldre fulgte oppfordringene om å være på vakt. De rotet gjennom barnas rom, luktet etter søtlige dufter og kikket i smug etter rødkantete og rennende øyne.

Storsamfunnets reaksjoner lot ikke vente på seg. I 1964 hadde strafferammen i opiumsloven blitt utvidet til to år, og også bruk av illegale stoffer var blitt kriminalisert; mest som reaksjon på et økende legemiddelmisbruk. I 1968 fikk vi en ny legemiddellov, med samme strafferamme, samtidig som en narkotikaparagraf med strafferamme på fem år ble innlemmet i straffeloven, paragraf 162. Nå var ungdomsnarkomanien årsak.

Helsedirektør Karl Evangs erfaringer fra omdannelsen av Norge til et velferdssamfunn ga ham et urokkelig pågangsmot. I artikler, bøker og foredrag mobiliserte han med bred respons mot det nye narkotikaproblemet.

Evangs epidemiologiske skoloring var ikke tilstrekkelig til å møte problemet, men han var lydhør og lyttet til forklaringer, erfaringer og forslag fra andre fagfelt. Gjennom en samlet innsats av opplysning, forebygging, behandling og skjerpet kontroll – styrt av

² Hvor mange som brukte andre stoffer den gang, vet vi ikke. Spørsmål om sprøytebruk, amfetaminer og LSD kom først med i SIFA-undersøkelsen i 1970, opiatier først i 1977.

den fagkunnskap landet rådde over – skulle narkotikabruk utryddes.

Med helsedirektøren i spissen, bestemte Norge seg for en bred «bekjempelse av narkotikaondet». Slike stoffer var fremmedelementer som ikke hadde noen plass i norsk kultur.

Målet om et narkotikafritt samfunn sto fortsatt til troendes.

***

*Når Eirik passerer Torggata, ligger Anker-
torget øde og forlatt i mainatta. De store
lønnetrærne foran kirken har knapt blader
ennå, knoppene lyser gyllent mot en turkis-
svart morgenhimmel. Eirik enser ikke poli-
tibilen før den stanser ved siden av ham.*

*To unge politimenn spretter ut. – Tørk av
deg fliret og vis oss legitimasjon, din jævla
hippie, snerrer den høyeste.*

*Våktomt finner Eirik fram lommeboka
med studentlegitimasjonen. Før han får vist
fram kortet, stikker den andre politiman-
nen hånda i lomma på afgangnerpelsen:*

– Hvor er hasjen din?

– Jeg bruker ikke...

– Hold kjeft. Vi kjenner slike som deg!

*Et knapt minutt seinere sitter Eirik i
baksetet på politibilen, med hodet presset
ned mellom knærne. Først nå begynner han
å bli redd.*

It's only Rock'n Roll

Om 1965 var året narkotikapanikken tok fart, var 1969 året da de tiltakene startet. Først ute var det oppsøkende arbeidet.

«I Stockholm etableres et overnattingsstilbud og en nattpatrulje. Ungdomskontorets Herman von der Lippe er blant de første besøkende» skriver Tone Øiern³. «Werna Gerhardsen foreslår et liknende tiltak i bystyret i Oslo, og i 1968 gir formannskapet ungdomskontoret i oppdrag å lage et sosialt hjelpetiltak for Osoulungdommen.

***

28 april 1969 åpner *Uteseksjonen i Oslo*.

***

³ Tone Øiern: *Uteseksjonen: Elsket og hatet i 30 år*. rus & avhengighet 4/1999.

Brannsluknings- og oppdemnings-tenkningen utløste ressurser fra samfunnet. Også ideen om *Uteseksjonen* møtte sterk velvilje. Den var ledd i en kamp mot et problem som ennå var i sin vorden, ennå lite og oversiktlig. Optimismen var sterk.»

***

*Noen minutter etter møtet på Anker-
torget svinger politibilen med Eirik inn gjennom
porten til Grønland politistasjon. I 1969
holdt den hus i en bakgate inn fra Grøn-
landsleiret, i en fireetasjes bygning i knu-
drete granitt som var farget svart av mange
tiårs forurensing her nederst i Oslo. Man
kunne kanskje si at bygningen inngjød re-
spekt og trygghet.*

*I løpet av noen uker på Et sted å være
hadde imidlertid Eirik gang på gang hørt
stasjonen omtalt blant gatas nødstilte i helt
andre ordelag. «Gestapo-gutta i Bekkegata»,
hadde de bare forakt til overs for. Men de
respekterte de hardtslående nevene deres.*

*Når Eirik blir dratt etter håret ut av
politibilen i bakgården på Grønland politi-
stasjon, er han for alvor redd.*

Monkey Man

Vinteren 1969 fikk politilege Henrik Bauge besøk av en velkledd og stilig kvinne. Hun var mor til ei jente som var arrestert for narkotikabesittelse for første gang. Jenta befant seg nå på politiavdelingen på Ullevål sykehus, 16 avdeling⁴, der Bauge var overlege. Kvinnen var nesten kjørt på felgen av bekymringer, nervene var så tynnslitte at hun verken visste ut eller inn. Hun øste alt ut over Bauge. Dette ble ikke det siste besøket. En dag brast det ut av henne:

– Men så fortell meg hva jeg skal gjøre, da.

– Det må De finne ut av selv, jeg kan ikke bestemme for Dem, svarte overlegen. – Men si meg, har De noen

⁴ 16 avdeling på Ullevål sykehus var en akutt-avdeling som blant andre pasienter tok i mot unge stoffmisbrukere som var i krise eller som ble plassert der av politiet. I 1969 var 16 avdeling organisert som et modifisert terapeutisk samfunn etter Maxwell Jones' idéer. Henrik Bauge var overlege og samtidig politilege i Oslo.

gang tenkt på å snakke med andre som er i samme situasjon som Dem selv? Kvinnen ristet oppgitt på hodet. Nei, hun hadde ikke det, hun kjente jo ingen.

– Da er mitt råd at De tar kontakt med andre foreldre som har narkomane barn. Sammen kan dere kanskje finne løsninger.

– Jeg hadde vært i Slottsparken utallige ganger for å få med meg døtrene min hjem og for å forstå hva som trakk dem til parken. Uten hell, forteller kvinnen i dag, – men jeg kjente parken, og jeg kjente de som vanket der. Da jeg hadde tenkt over Bauges forslag, dro jeg ned i parken og spurte ungdommene hva de mente.

Mange av dem var enige med Bauge og gav henne telefonnumrene til sine egne foreldre. Politiet bidro med andre kontakter.

Noen måneder seinere, 3 mai, ble *Aksjonen mot narkomani*, den første foreldreforeningen i Norge stiftet – på et hemmelig møte. – Vi trodde arbeidet skulle være kortvarig, at narkotika-problemet skulle gå over. Derfor kalte vi det en aksjon, forteller Gunhild Bakke, kvinnen som hadde sittet på Bauges kontor. Hun ble den første lederen på en tid da foreldre knapt var naturlige samarbeidspartnere for fagprofesjonene; de opplevde seg som sett på som ”hår i suppa”, nesten mistenkeliggjort.

***

*Eirik forteller at han bare glimtvis husker
det som seinere hendte, bortsett fra følelsen
av å være på film. Angsten viker plass for
undring. Skjer dette meg? Hender slikt i
Norge?*

*Han husker heller ikke så mye av
knyttneveslagene som falt mot hodet –
sammen med Jævla narkoman! og Fordømte
hippie! Men han husker uniformene som
ventet: – Nå er det min tur! Siden ble han
forklart at det lønner seg å slå mot hodet,
der er det vanskeligere å se merkene etterpå.*

*Det hele kan ikke ha vart så lenge.
Klokka har ennå ikke slått tre når han va-
klet inn på Et sted å være. Han tror de*

Foto: Scaupix

Overlege Arnfinn Teigen på Statens klinikk for narkomane i samtale med en pasient i 1969.

holdt opp å slå da de til slutt kikket på studentlegitimasjonen og så hjemadressen på beste vestkant.

Country Honk

Førjulsvinteren 1970 gikk jeg en kveld av toget på Trevatn stasjon på Gjøvikbanen. Der ble jeg møtt med hest og langsele. Gjennom et iskaldt og snøtungsomt vinterlandskap travet hestene opp til de gamle bygningene på gården Sollia, Norges første behandlingsskole. «Det hele begynte i hagen til Arnfinn Teigen høsten 1969», forteller Øyvind Hansen, en av initiativtakerne til *Sollia-kollektivet*⁵.

Arnfinn Teigen var overlege på Statens klinikk for narkomane på Hov i Land. Klinikken var en internasjonal anerkjent foregangsinstusjon, den eneste i sitt slag i Europa, stiftet i 1961 for å ta seg av det voksende narkotika-

og medikamentmisbruket i Norge. Da bølgen av unge stoffbrukere begynte å gjøre seg gjeldende også på klinikken i siste halvdel av 60-årene, viste det seg at personalet stod nokså hjelpesløs⁶. De problemene ungdommene presenterte, var nye og ukjente, og ungdommene gikk slett ikke godt sammen med de tradisjonelle pasientene klinikken var opprettet for å hjelpe.⁷

Øyvind Hansen sier videre: «Overlegeboligen var en staselig bygning med hage rundt inne på klinikken. Det falt seg slik at det ble Lasse og jeg som skulle sørge for at årets avling av frukt, bær og grønnsaker kom i hus. Under kyndig veiledning lå vi på knærne i Teigens bønneåker. Dette var en ny opplevelse. Den direkte kontakten med jordas fruktbarhet vekket en lengsel i oss. Vi arbeidet mens vi utvekslet drømmer om et bedre og meningsfylt liv i

takt med naturen . . . Helge Waal . . . ledet og hadde ansvaret for klinikken arbeid med ungdomsnarkomane. Vi følte at Helge var på bølgelengde med oss og fremmet våre ideer for ham. Ideene ble satt i begrep med ordet kollektiv . . . Sammen med to andre klienter fikk jeg en malerjobb på et gårdsbruk oppe på åsen. Dette ble vårt første møte med Sollia. Jeg forelsket meg straks i stedet . . . Under middagen kom det fram at forpakteren skulle slutte. Dette innebar i praksis at det ikke var folk til drive Sollia fra våren 1970. Med denne nyheten ankom jeg klinikken støl i ryggen etter endt arbeidsdag: Sollia er stedet».

Godt backet opp av det etablerte flyttet en liten gruppe ungdommer inn på Sollia i påsken 1970. En av de etablerte, Arnfinn Teigen, sa noen år senere: « . . . vi var mektig imponert og overrasket over hvor store menneskelige ressurser som ble avdekket i denne gruppen med dens liv og samlivsform.»

***

Når Eirik får tilbake lommeboka og pelsen og blir bedt om å pelle seg av gårde, hører han seg selv spørre hvorfor han hadde blitt innbrakt.

– Når du ser ut som en narkoman, må du ta konsekvensene, svarer vaktansvarlig rolig.

Eirik ser politimannen inn i øynene.

– Og konsekvensene er å bli banket opp?

– Banket opp? Er det noen som er banket opp her? Munnen til den ansvarlige former seg til et ørlite smil.

Hoderysting på alle kanter bekrefter de tilstedeværendes forundring over en slik forbausende påstand.

Love in Vain

Ikke bare *Fru Johnsen* preget kulturbildet i Norge 1969. En annen kulturbegivenhet fant sted 28 august. Da hadde en ny norsk film premiere. Før 1969 løp ut, var filmen den femte mest sette i Norge det året og hadde allerede spilt inn en million kroner.

Få premierer har hatt et mer sammensatt publikum enn da *Himmel og*

5 Arne Schanche Andresen (red): *Du skal få en dag*. Cappelen 1990.

6 Ved siden av Statens klinikk på Hov og 16 avdeling på Ullevål sykehus var avd Lien ved Dikemark sykehus utenfor Oslo den eneste institusjonen som prøvde å utvikle et behandlingstilbud til unge stoffbrukere. Lien var en spesialistavdeling for ungdom med psykiske problemer som under ledelse av psykiateren Jarl Jørstad var utviklet som et terapeutisk samfunn etter Maxwell Jones' idéer. I 1967 kom to pasienter som jevnlig hadde brukt avhengighetsskapende stoffer til Lien, i 1968 tre og i 1969 ytterligere 11.

7 Også et annet kollektiv ble planlagt denne høsten, på Frognoya i Tyrifjorden. Kollektivet hadde ikke som Sollia utgangspunkt i en pasientgruppe, men i Helsedirektoratet. Organisatorisk knyttet til Statens senter for barne- og ungdomspsykiatri åpnet Frognoya i mai 1970. I perioder fungerte stedet som et virkelig jordbrukskollektiv til tross for at en gruppe av beboerne mottok lønn. Frognoya eksisterte som et behandlingstilbud fram til slutten av 70-årene.

helvete ble vist første gang. Her var frikere og streitinger, byråkrater og vanlige folk, utskudd og besteborgere. De førstnevnte knakk sammen i kramplatter, de sistnevnte begrep lite av hvordan noen kunne le av noe så forferdelig. Bak filmen stod Blå Kors-overlegen Victor Borg, den gang en av våre fremste eksperter på rusmiddelproblemer, og filmmannen Øivind Vennerød.

Filmkritikerne var skeptiske. «Velement hasjfilm», skrev Gunvor Gjessing i Aftenposten, og var lite nådig i omtalen: «Dessverre later det til at Borg og Vennerød ikke har klart å skjelne mellom de sterke og de grove effekter. Det virker som de i sin indignasjon har villet presentere oss for mange narkotikadramaers samlede sum av elendighet, og derfor får vi da i tur og orden stifte bekjentskap med hybelboeren som dør på sykehuset, den utenlandske narkotikasælger som har hengebart og myrder med springkniv, den snille mor som får nervesammenbrud og den hyggelige far som blir drapsmann i et utbrudd av harme, den tekkelige tenåringspiken som blir prostituert, gutten som mister livet i LSD-rus og gode, gamle besta som blir frastjålet alle pengene hun har i nattbordskuffen. Midt i denne fornedrelse, sorg og skam vandrer så en traust og sindig norsk politifullmektig fra dør til dør og synes med rette at alt er ille, mens en slesk psykolog er filmens falske profet og sier at hasj er ufarlig.»⁸

En annen film om samme tema hadde premiere i Norge i november -69. I dokumentaren *Dom kallar oss mods* følger regissøren Stefan Jarl tre ungdommer i Stockholms sentrum. Filmen vakte debatt og ble sterkt angrepet fordi den ikke tok avstand fra livet ungdommene levde og narkotikabruken deres.⁹

***

At det er beboerne på Aksjon inneligger som

får Eirik på Legevakta og seinere insisterer på at han må anmelde saken, er kanskje naturlig. – Jeg tror de syntes at jeg var blitt behandlet som en av dem, men at jeg fordi jeg var soss og streiting, hadde en sjanse til å gjøre noe med det, forklarte Eirik.

Ironisk er det at det er faren som tar affære når Eirik dagen etter drar hjem og forteller hva som hadde skjedd: – Helt oppsiktsvekkende at opphavet som hadde hisset seg så voldsomt opp over Et sted å være, både trodde på meg og gjorde noe med det.

Eirik's far er vant til å handle. Han ringer øyeblikkelig en venn som er – hva ellers – dommer i Høyesterett. Dommerens råd er klart:

– Skaff ham en advokat. En fra den andre siden!

– Den andre siden?

– Ja, den andre siden. En advokat som er kjent som høyremann.

– Hvorfor det?

– Ellers blir Eirik dømt for vold mot politiet!

På trikken ned fra foreldrehjemmet i husker Eirik tanken som plutselig slo ned i ham da han gikk bortover Grønlandsleiret, fra politistasjonen hjem til Et sted å være: – Ja, så får jeg vel heller røyke hasj, da.

Live With Me

En vakker høstdag i september 1969 opplevde Thomas Løken og hans kone Guro den kanskje største dagen i sitt liv. Da kunne de som nytilsatt bestyrerpar åpne dørene til Norges første ettervernsinstitusjon, *Statens Ettervernssenter*, i en villa i Lyder Sagens gate på Oslos beste vestkant. En drøm og flere års hardt arbeid var gått i oppfyllelse.

Vi vet ikke hva de tenkte denne dagen, ekteparet Løken. Men vi vet at livet deres var som tatt ut av en dame-roman. Da de år tidligere møttes, var statusen svært forskjellig. Guro var sjukepleier på det gamle kurstedet Framnes på Voss, Thomas pasient der med

omfattende morfinproblemer. Vel gift og vel kurert tok de sammen arbeid på Statens klinikk på Hov. Der ble Thomas, nå utdannet sosialkurator, en betrodd medarbeider for overlege Teigen. Sammen delte de en bekymring, at klientene på Hov ble utskrevet til nesten ingenting. En ettervernsamtale annen hver uke i Oslo var ikke nok. Alliert med Per Alveberg i Helsedirektoratet, planla de et halvveishus i Oslo, der klientene fra Hov kunne bo mens de etablerte seg i arbeid eller skole og i egen bolig. En trygg base på veien tilbake til samfunnet.

Helsemyndighetene støttet planen.

Thomas Løken var den selvfølgelig første bestyrer. Dyktig sosialarbeider, vel kjent med klinikken på Hov og, avgjørende, med egen bakgrunn som narkoman og klient. Nettopp tanken at en som selv hadde vært på utsiden, skulle kunne hjelpe, sto sentralt i oppbyggingen av den nye institusjonen.

***

Eirik ble ikke dømt for politivold. Da advokaten – en leder i høyreorganisasjonen Libertas – begynte å undersøke saken, viste det seg riktig nok at det forelå en anmeldelse mot Eirik for vold mot politiet! I følge anmeldelsen ble han innbrakt fordi han hadde forsøkt å løpe fra politiet på Anker-torget. I bakgården på Grønland politistasjon skulle han ha gått amok og angrepet fem politimenn. Saken ble etterforsket av Romerike politikammer og henlagt på grunn av bevisets stilling.

Eirik gikk aldri til motanmeldelse, etter råd fra advokaten og høyesterettsdommeren.

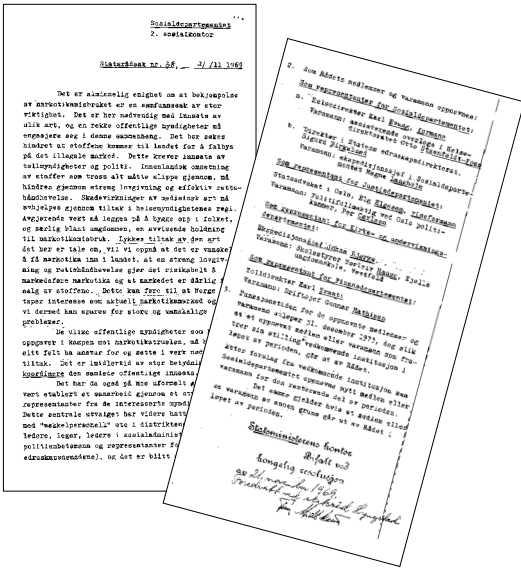
You Got The Silver

Nå var nesten alle bestanddelene i en samordnet narkotikabekjempelse til stede. Bare ett av tiltakene manglet, den statlige samordningen.

Den 2 november 1969 gikk Statsrådsak 38 fra Sosialdepartementet, og ble 28 november som kongelige resolusjonen om opprettelse av et *Sentralråd til bekjempelse av narkotikaproblemet*, godkjent av Kongen i statsråd. Helse- direktør Karl Evang ble utnevnt til den

⁸ Aftenposten morgen 29 august 1969.

⁹ Seinere har Stefan Jarl fulgt opp med to dokumentarfilmer, *Ett anstændigt liv* om de samme ungdommene ti år etter, og *Det sociale arvet* om deres barn fra 1992. *Ett anstændigt liv* er fortsatt totalforbudt i Norge, på grunn av sine «instruktive scener».

til å mistet troen på samfunnssystemet. – Det var da det gikk opp for meg at ikke bare skjer slike ting i Norge, men de vet om det, og de gjør ingen ting med det. – På sett og vis kan vi si at politimennene på Grønland politistasjon klarte å banke meg inn i hasjbruken og videre inn i de revolusjonæres rekker, kommenterer Eirik idag. Fortsatt skvetter han hvis han uforvarende ser en politibil, særlig i kveldsstille gater.

You Can't Always Get What You Want

Vi skal slutte der vi begynte, med Woodstockfestivalen – «Three days of Peace and Music». Med sine 500 000 tilhørere; tre dødsfall, hvorav to heroinoverdoser; sju aborter og et ukjent antall fødler var festivalen en unik hendelse som aldri har blitt og aldri kan bli gjentatt. «Woodstock has become the emblem of a lost Eden and an aborted utopia»¹¹, skrev journalisten David Gates i Newsweek til 25 års-jubileet.

«Gathered this augustweekend were liars and lovers, prophets and profiteers», oppsummerte et musikkmagasin i ettertid. «They made love, they made money and they made a little history». «Stedet ble en mini-nasjon der sinnene var åpne, illegale stoffer var alt annet enn ulovlige og kjærligheten var fri.»¹²

Men, «Når gudene vil straffe oss, oppfyller de våre bønner», siterer David Gates Oscar Wilde. «Woodstock-generasjonen vant. Game over. Nå lever vi alle i Woodstock nation». «Og jeg skal si vi har det moro», legger han til.

Den dionysiske treenigheten av sex & drugs & rock'n roll, slagordet fra den gang, preger nå hverdagslivet og populærkulturen i en grad som var utenkelig å fantasere om i 1969.

De den gang så sjokkerende filmbildene av nakne mennesker som bader på Woodstock, ville i sin uskyldig-

het få selv fru Appelthun Sæle til å trekke på smilebåndet i. Nå er sex i alle sine former tilgjengelig for en hver når som helst, i hvert fall på Internett.

Marihuanaøyken som hang over festivalarenaen i 1969, ville nok få det til å rykke i politihundene også i dag. Men nå er illegale rusmidler fra cannabis til heroin tilgjengelig i hver avkrok. (Ironisk nok, bare når vi skal på rockefestival, kroppsvisiteres og overvåkes vi så grundig at ethvert rusmiddelinntak er blitt umulig.) Og rocken, en gang opprørsmusikken per excellence, er i 1999 så anerkjent at selv Jan Pettersen, riktignok med ørepropper, arrangerer konserter.

Og, kan vi kanskje kynisk tilføye, aids, den frie sexens ektefødte barn, er i ferd med å ta rotta på noen millioner mennesker verden over. Samtidig som skyhøye overdosestatistikker i alle vestlige land (ikke bare i Norge!) viser hva som skjer med de av Woodstock-generasjonens barn og barnebarn som tar for seg av den kjemiske euforien, men ikke klarer å vise måtehold.

Woodstock viste at en halv million ungdommer kan la være å fly i synet på hverandre selv om de er sultne og selv om regnet siler ned. Særlig når US Army trer støttende til og flyr musikere og mat inn med sine helikoptere. Men allerede noen måneder seinere, på Altamont-festivalen, også kalt «Woodstocks slemme lillesøster», var Hells Angels leiet inn som vakter og knivstakk flere av deltakerne.

Janis Joplin og Jimi Hendrix, begge udødelige, døde av overdoser. Men storparten av Woodstockgenerasjonen lever sine kjedelige middelklasseliv, i en eller annen «nice, white, suburb». Og Grace Slick og David Crosby – hvem husker vel dem? – de ble avholdsfolk.

Teksten er en bearbejdet versjon av en innledning holdt ved Midtnorsk kompetansesenters fagkonferanse i Trondheim 28-29 september 1999.

11 David Gates: *Twenty-five years later, we're still living in Woodstock Nation*, Newsweek 8 august 1994.

12 *How Woodstock Happened*. The Times Herald-Record. Woodstock Commemorial Edition, 1994 hentet fra www.geocities.com/~music-festival/how-w.htm

selvfølgelig leder, og Sentralrådet ble gitt et eget sekretariat¹⁰.

Bakgrunnen for opprettelsen var behovet for å samordne den etter hvert betydelige offentlige innsatsen mot «narkotikaondet». Tonen i den kongelige resolusjonen var alvorlig, men optimistisk: «Lykkes tiltak av den art det her er snakk om».....kan dette «føre til at Norge taper interesse som aktuelt narkotikamarked og at vi samtidig spares for store og vanskelige problemer.» Vi mer enn aner parolen som siden har ligget under alle statlige planer; parolen om Norge som et narkotikafritt samfunn.

Da 1969 gikk over i 1970, var rammeverket i det tiltaksapparatet mot narkotika problemer vi fortsatt har i Norge, på plass.

***

Eirik røykte hasj i noen år. I 1971 meldte han seg inn i en revolusjonær organisasjon der det var forbud mot bruk av illegale stoffer. Eirik sa siden at det var svaret fra høyesterettsdommeren som for alvor fikk ham

10 Også Statens Edruskapsdirektorat ble etablert i 1969, som en forlengelse og «oppgradering» av Statens Edruskapsråd. Edruskapsdirektoratet arbeidet i hovedsak med alkoholspørsmål, men var på informasjonssiden også pålagt oppgaver som hadde med narkotika å gjøre. I diskusjonen forut for opprettelsen av Sentralrådet ble det vurdert om sekretariatsfunksjonen burde ivaretas av Edruskapsdirektoratet. Når en valgte å gi Sentralrådet et eget sekretariat har antakelig både Evangs personlige ambisjoner og troen på at kampen mot narkotika-problemet var midlertidig spilt inn. Samarbeidet ble sikret ved at direktøren for Edruskapsdirektoratet satt i Sentralrådet. I 1989 ble de to organene slått sammen til Rusmiddeldirektoratet samtidig som ansvaret for behandlingstiltak ble lagt til Sosialdepartementet.